

EDİRNE MEZARLARI

Ankara Arkeoloji Müzesi Direktörü
Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Edirne Türkiyenin büyük şehirlerinden biri, Türk acununun en güzel bir köşesi ve yüz yıllardanberi bin bir tarihî vak'aya alan olmuş Trakyanın merkezidir. 14 üncü yüz yılın ortalarında (1357 M. S.) Rumeli yakasına geçen Türk atlıları ilk hızlarını Edirne'de aldılar. İşte o vakitten bugüne kadar Türk yönetimi altında bulunan Edirne köprüler, camiler, sağlık yurtları, saraylar, su yolları, hamamlar, çeşmeler ve mezarlar gibi birçok san'at eserleriyle süslenmiştir.

1934 yılında biri temmuz öteki eylülde olmak üzere iki yol Edirneye gitmiştim. Bu gidişlerimde Edirne mezarlarını gözden geçirdim. Mezarlarımızın tarih ve kültür bakımından ne kadar değerli olduğunu Cumhuriyet [1] gazetesile İstanbul Halkevi tarafından çıkarılan Yeni Türk dergisinde belgelere (vesika) dayanarak yazmıştım. Edirne gibi tarihte rolü büyük olan bir şehrin mezarlarını incelemek çok gerekli idi. İşte bu yazı bu amaçla yazılmış bulunuyor.

(Riyazi Beldei Edirne) adlı üç ciltlik yazma bir Edirne tarihi yazan Kaltakırızade Badî Ahmet Efendi ile Edirne renumasını yazan Tosyavîzade Doktor Rifat Osman merhumlar Edirnenin büyüklerini tesbit etmek için çok uğraşmışlardır. Badî Ahmet — ki Edirne Saylavı Faikın babasıdır — Edirnenin Bizanslardan alınması hakkında tarihinde şunları yazar; (Tuna ile Meriç, Arda nehirlerinin birleştikleri mühim noktada vaki olan Edirne şehrinin fethi istişare buyurulup orduya kumanda eden Lala Şahin Paşa ile komutanlardan Hacı İl Bey Edirne üzerine gönderilmişti, Lala Şahin Paşa yanındaki askerle Edirneye iki saat mesafede bulunan Sazlıdere denilen yere gelmiş ve Edirne kalesinde muhafız bulunan Andriya dahi maiyetindeki askerle Türkleri istikbale çıkmış olduğundan Sazlıderede sel gibi kanlar aktı ve Edirne Türklerin eline geçti.

Bu muharebelerde Lala Şahin ile Hacı İl Beyden başka Ece Bey Gazi Fazıl Bey ve Evrenos Beyler de büyük yararlıklar gösterdi. (Cilt I S. 13).

Edirne fethedildikten sonra yüz yıla yakın bir zaman için Osmanlı Devletine yönetge merkezi olmuştu. İstanbulun 1453 yılında elde edilmesi üzerine Edirne merkezlikten çıkmış ama gene büyüklük ve değerliliğinden bir şey kaybetmemiştir.

Çünkü Balkanlardan Macar ve Nemselerine giden büyük orduların geçit ve durak yerleri Edirne idi.

[1] Cumhuriyet gazetesinin 17 şubat 1934 tarih ve 3515 numaralı nüshasında (Mezarlarımız ve mezar taşlarımız) diye yazılan yazı ile Yeni Türk Dergisinin haziran - temmuz 1934 tarih ve 23 - 24 ve 29 ve 34 sayılı nüshalarındaki İstanbul Mezarları adlı yazılara bakılsın.

Edirnedeki mezarlar Türk san'at ve mimarisinin en güzel anıtlarındandır. Edirne'de bugün bulunan mezarlar şunlardır:

- 1 — İstanbul yolu mezarlığı
- 2 — Uzun kaldırım mezarlığı
- 3 — Tatarlar öteki adı ile Zindan mezarlığı
- 4 — Buçuktepe mezarlığı
- 5 — Bademlik mezarlığı
- 6 — Tepe mezarlığı
- 7 — Acıçeşme mezarlığı
- 8 — Sezai Dergâhındaki mezarlık
- 9 — Sarıca Paşa Camii avlusu mezarlığı
- 10 — Gazi Mihal avlusu mezarlığı
- 11 — Kasım Paşa Camii avlusu mezarlığı
- 12 — Seyit Celâli mezarlığı
- 13 — Dağınık mezarlar
- 14 — Darülhadis Camii mezarlığı

Bu mezarlıklardan en büyük ve tarihi değeri olanları İstanbul yolu mezarlığı ile Uzun kaldırım mezarlığı ve Sarıca Paşa, Gazi Mihal, Sezai ve Kasım Paşa mezarlıklarıdır. Edirne müzesinde bulunan mezar taşlarını da bu arada yazabiliriz [1].

1 — İstanbul yolu mezarlığı: Bu mezarlık Edirnenin en büyük bir mezarlığıdır. Edirneyi İstanbula bağlayan şosenin her iki yakasında geniş bir alanı kaplar. Bu mezarlıklardaki mezarlar on altıncı asırdan başlar. Bu mezarlığı iki yönden tetkik etmek gerektir.

A — Tarihî şahsiyetler yönünden:

1 — İstanbul yolu mezarlığındaki en değerli mezarlardan biri Ispartalı Kınalızade Ali Efendinin mezarıdır. Bu mezar İstanbula giden caddenin tam üzerinde ve Vezir Çeşmesi diye anılan çeşmenin hemen yanındadır. Mezarın üzerinde şu kitabe vardır.

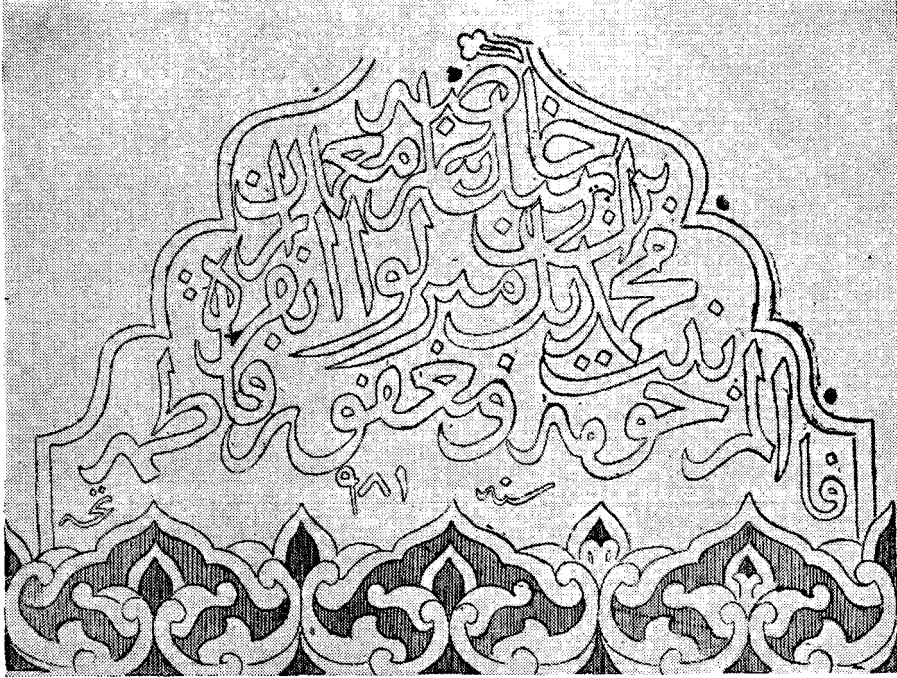
فرید دهر وحید زمان علی چلبی
که باد جان عزیزش بخلد جاویدان
بشهر ادرنه در پنجم مه رمضان
الشهیر بحالی زاده

Bu farişî kitabeden anlaşıldığına göre ahlâki âlâi sahibi Ali Çelebi 979 yılı ramazanının 5 inci günü vefat etmiştir. Kınalızade Ali Çelebi Fatih Sultan Mehmede hocalık etmiş olan Ispartalı Abdülkadir Efendi oğlu Emrullah Efen-

[1] Edirne mezarlarını tetkik ederken bana yardımlarda bulunan Edirne Halkevi ile Edirne Müze Memuru Bay Necmi, Edirne Bulgar Mektebi türkçe Muallimi Bay Osman Nuri, Edirne Erkek Muallim Mektebi Direktörü Reşat ve resimlerin alınmasında yardımlarda bulunan İstanbul ilkmektep muallimlerinden Ispartalı Mustafa Nuri ve Edirne Kız Muallim Mektebi Direktörü Bayan Rebia ile Öğretmen Lûtfiye teşekkürlerimi sunmayı bir ödev bilirim.

dinin oğludur [1]. Ali Efendi, (916 H. 1510 M.) tarihinde Ispartada doğdu. Şeyhülislâm Çivi Efendizadeden okudu. Birçok memuriyetlerde bulunduktan sonra nihayet Anadolu kadraskeri oldu ve (978 H.) tarihinde Selim II nin idaresindeki ordu ile beraber Edirneye geldi ve müptelâ olduğu Nikris illetinden kurtulamıyarak (979 H.) yılı (1572 M.) ramazanının 5 inci günü 63 yaşında olduğu halde öldü. Bütün Alimler, vezirler ve devlet adamları cenazesinde bulundu. Namazı Camii Atik musallasında kılındıktan sonra İstanbul yolunda (Nazır - Vezir) çeşmesi kabristanında cadde boyunda defnolundu. Şu kıtada vefatlarına tarhitir.

Kadiî askeri İslâmı güzin
Ol Ali; nâmı reisülfudalâ
Dediler nakledicek tarihin
İrtihal eyledi kutbulülema

Resim: 1 — Mimar Sinanın torunu Fatma Hanımın mezar kitabesi

İlmi nazik dahi vefatı hakkında şu tarihi demiştir:

Elin hinnalı zade yudu gür abı hayatından

[1] Kınalızade Ali Efendinin tercümei hali için Isparta Halkevi tarafından çıkarılan Ün mecmuasının 2, 3, 15 inci sayılarında Neş'et Köse tarafından yazılan tetkikleri ve ahlâk kitabının tahlili içinde 1932 tarih ve 36 sayılı terbiye dergisinde Nafi Atuf Kansu tarafından yazılan yazıyı okumalıdır.

Kamusülâlâmda hastalanıp Dersaadete avdetinde irtihal eylediği yazılmış ise de Şemsettin Sami merhum bunda yanılmıştır.

Ali Çelebinin, Hasan Çelebi adlı tezkere sahibi bir oğlu vardır ki Mısırda metfundur.

Şerhi tecride, camiye tefsiri beyzaviye ve şerhi mevakife haşiyeleri Türkçe divanı ve münâşatı, ahlâkı âlâi isimli kıymetli bir ahlâk kitabı vardır. Her üç lisanda nazma kadir ve Maarifte eşi olmıyan bir şairdi. (*Riyazi beldei Edirne Cilt I S. 298 - 299*).

2 — Pertev Paşa: Bu mezar da İstanbul yolu üzerinde ve şehrin kenarında Seyit Celâlî mezarlığındadır. Mezarının etrafı demir parmaklıklarla çevrilidir: Mezarında Avrupa styli göze çarpar. Taşı üzerinde talik yazı ile şu beyitler vardır:

Darı ukbaya sefer eyledi Pertev Paşa
Eyliye cayigehin cenneti âlâ mevlâ
Buna da kalmadı, encam bıraktı gitti
Bu güzergâhı fena, işbu vefasız dünya.
Eyleyüp ruhuna Allahı taalâ rahmet
Ede gülgeşti behiştî ona daim meva
Okuyup geçme hemen merkadinin tarihin
Oku bir fatiha ruhuna eyle ihda.
Reşhai rahmet olup noktaî tarihi ana
Beyti firdevs ola menzili Pertev Paşa

1253

Pertev Paşanın mezarı mermerden ve lâhit şeklindedir. Mezartaşının üzerinde Mahmut II devrinde giyilen ve kenarı işlemeli fes vardır. Mezarının yanında bulunan asakiri mansura alayı binbaşlılarından Binbaşı Halil Efendinin mezarı üzerinde güzel bir ayla yıldız resmi bulunmaktadır. Pertev Paşa tanınmış ediplenimizden Akif Paşanın amansız bir önürdeşi idi. Kendisi Kırimdan Anadoluya gelen göçmenlerdendir. Birçok yıllar devlet kapısında değerli hizmetlerde bulunmuştur. 1826 Rus - Türk harbine başlıca ön ayak olanlardan biridir. 1242-1826 tarihinde Reisülküttap yani dışbakanı olmuştu. Bir aralık Mısırda Mehmet Ali Paşanın yanına gidip geldi. Daha sonra mülkiye nazırı yani iç bakanı oldu. Paşa kardeşi Emin Efendiyi Mühimmatı Harbiye Nazırı yaptırmış kızını da Mahmut II nin kâtibi Vassaf Efendiye vermişti. Pertev Paşanın yıldızı çok geçmeden söndü. Bir saray entrikasına kurban olarak azledildi. Edirneye sürüldü. Kardeşi Emin Efendi ilkin Kütahya'ya sonra Dime-tokaya, damadı Vassaf Efendi de Varnaya sürüldü. Pertev Paşa Edirnelilerce Deli Emin Paşa demekle tanınmış Reşit Mehmet Paşa oğlu Mehmet Emin Paşa valiliğinde Edirne'de, Vassaf Efendi Varnada, Emin Efendi de Dimetokada boğdurularak öldürüldü. Fakat hükûmet her nedense resmî gazetesi olan "Tak-vimi Vakayi" de paşanın vefatını şu suretle ilân etmişti: (Müptelâ olduğu illeti müzminesi nüksile bir mahtan beri namızaç ve meşgûlü ilâç olduğu halde ba-emri tâalâ hulûlü eceli mevudu ile füceten irtihali darı beka etmiştir.)

Pertev Paşa bir zamanlar katolikler zamanında okul olup bugün gene içinde Kız Muallim Mektebi bulunan konakta boğdurulmuştur (Nevselî Osmani sene 1326. S. 143)

Vak'aniüvis Lûtfi Efendi tarihinde Pertev Paşanın ölümünün Akif Paşa yüzünden olduğunu yazar, Pertev Paşanın asıl ismi Mehmet Sait olup Pertev

mahlasını sonradan takınmıştır. Pertev Paşa çok okumuş olmakla beraber güzel şiirler de söylerdi. Tabedilmiş divanı onun şairliğinin derecesini göstermeğe el verir. Badî Efendi basılmamış Edirne tarihinde Pertev Paşa öldürüldüğü sırada ticaretle Edirne'de bulunmakta olan İranlı Ali Ekber adında bir zatın paşa hakkında söylediği mersiye'yi yazıyor ki bu mersiye'nin bir parçasını buraya koymak gereksiz sayılmaz [1].

Resim: 2 — Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın mezar taşı
(Edirne'de Sarıca Paşa Camiinde)

Cenabı Perteve sundun ilâhi camı lebrizi
Edüp camı şahadetle Nedimin şemsi tebrizi
Hüdavenda o zatın hedmine herkim bays olduysa
Kaza çalsın anın da sadrına semşiri şertizi

[1] Ali Ekberin, Babi tarafından Edirne'de oturmalarına müsaade edilen (Babi)lerden olması muhtemeldir. Bunlar İran mültecileriydi.

Vassaf Efendi de genç, asil bir zat idi. Köprülü zadelerin kibleli soyuna mensuptu. Mezartaşları bugün Bulgaristanda Varna müzesindedir ki kitabesi şöyledir:

Hüvelbaki

Mahmut hanın elhak has bendesinden idi
 Vassaf Beyefendi ah etti azmi baka
 Köprülü zadelerden kim nesli kibleliden
 Ol zat hemçü Hurşit olmuş idi hüüveyda
 Menfada Varna içre ol zat genç iken vah
 Mevte şehiden etti rıhlet bihükümü mevlâ,
 Ol şeh kitabetinde bulundu hayli müddet
 Hem nam ismin etti inşası namı imha
 Etti fırakı anın dostane tenk dehri.
 Tevsi ede hak kabrin eyleyüp adnı i'ta
 Tarihi irtihalin ukbaya dedi hatif
 Vassaf Beyefendi kıldı behiştı meva.

Lillâbil fatiha

1253

Pertev Paşa nakşibendî tarikatinden olduğu için Üsküdar'da Selimiyede nakşibendî tekkesi Şeyhi Behçet Efendiyi çok severdi, hattâ bunun içindir ki paşa bu tekkeyi onartmıştır. Bunu tekkenin üzerindeki kitabeden anlıyoruz yazı meşhur Yesarizade Mustafa İzzet Efendinin yazısıdır. Pertev Paşanın zevcesi Ayşe Sıddıka (1277 Recep) ile oğlu ve mutasavvıfından İbrahim Hayrani Efendi şairlerden tekaüt nazırı Hacı Seni Efendi gibi zevat ta bu tekkede gömülürler Pertev Paşa ayrıca bir kütüphane vücade getirmiştir ki bu kütüphane Bugün Fatih Millet Kitapsarayı içinde bulunmaktadır [1].

İstanbul yolu mezarlığının sağ tarafında bazı önemli mezarlar vardır ki bunları kurtarmak lâzımdır. O mezarlardan bazılarını yazıyorum.

3 — İbrail muhafızı Yeğen Mahmut Paşa vefatı tarihi 1211.

4 — İbrail muhafızı Yeğen Mahmut Paşa zevcesi Ayşe vefat tarihi. 1201.

5 — Selânik Valisi Selim Paşa vefat tarihi 1205

6 — Mevalii kiramdan Mahrusei Edirne kadısı iken vefat eden Muhzirzade Muhammed Zihni Efendi.

B — Tip yönünden önemli mezarlar:

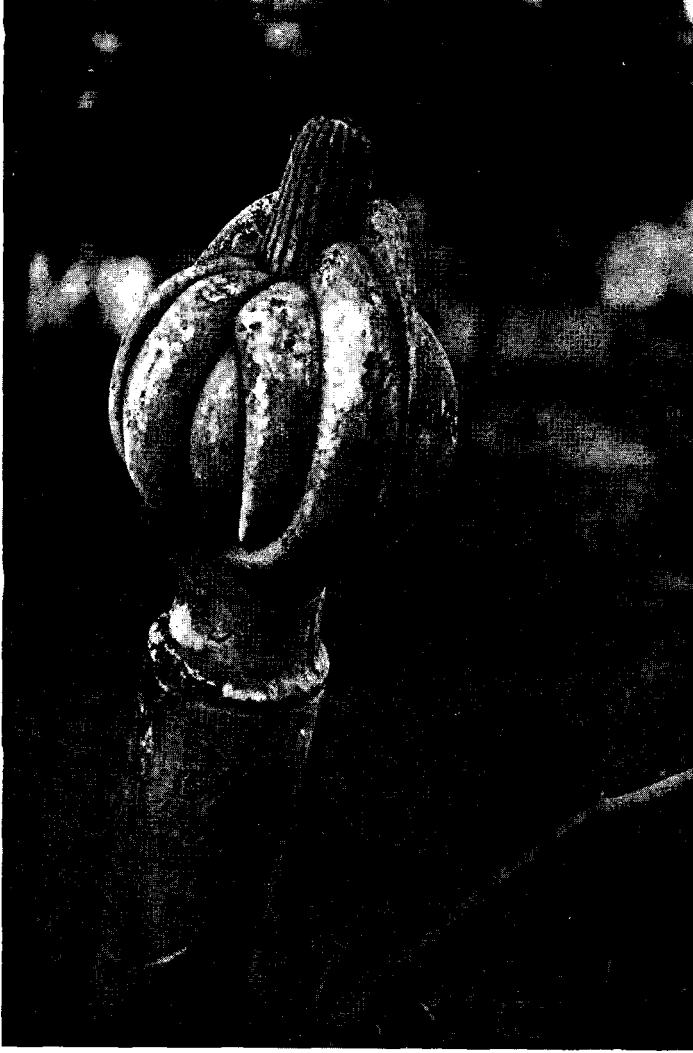
İstanbul yolu mezarlığında tip yönünden çok önemli mezarlar vardır. Hele buradaki yeniçeri mezarlarının eşlerine başka yerlerde hemen hemen rastlama-

[1] Pertev Paşa hakkında Edirne Bulgar Mektebi Muallimi Osman Nurinin resimli Şark mecmuasının 1934 mart tarihli ve 39 numaralı nüshasında bir değerli yazısı vardır: Muallim Osman Nuri, Paşanın mevlevî tarikatinden olduğunu yazar. Yukardaki yazılarımızdan da anlaşıldığına göre Paşa nakşibendî tarikatine bağlıydı ve şeyhi de Behçet Efendi idi.

Pertev Paşanın küçük kızı Emine Muhsine (1283) de oğlu Şahap Beyfendi de (1298) de ölmüşler ve Selimiye tekkesinde gömülmüşlerdir.

yız. Bu mezarlıkta tıp yönünden önemli gördüğümüz mezarlardan birkaçını yazalım:

1 — 18 bölüğün çorbacı Süleyman ağa: Ölüm tarihi 1169 dur. Mezar kitabesinin üstünde yeniçeri zabıtlarına mahsus işlemeli kavuk vardır. Mezartaşındaki yazı talik bir yazı ile yazılmıştır.

Resim: 3 — Haseki İskender Çavuşun mezarı
(Edirne'de Kasım Paşa camii avlusunda)

2 — İstanbul yolunun sol tarafında kâtip sınıfından Ali Efendinin mezarı başında 18 inci asırda giyilen kâtiplere mahsus kafesli bir kavuk vardır. Mezar kitabesindeki yazı güzel bir talik kırmāsile yazılmıştır. Üzerindeki yazı şöyledir:

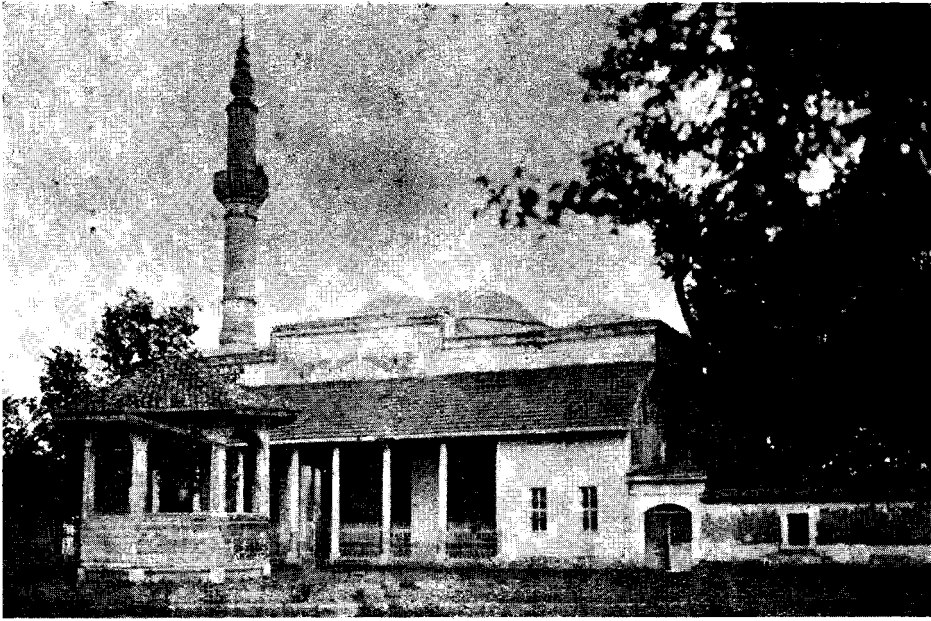
Semmi şiri huda zibi zümrei küttab
 Ali Efendiye hak vermişti tab'ı selim
 Fünunu hatla güyaki tacı sani idi
 Ederdi dersi hututile alemleri tedris
 Samahrı cana çun erdi nıdai intiha
 Bilâ tevakkuf etti fedai re'si nefir
 Duayla dedi hatif figanei tarih
 Ali Efendi ola huru cennetile enis

1130

Resim : 4-5 — Yeniçeri Saati Ahmet Beşe ile Mehmedin mezarları
 (Edirne müzesinde)

Yeniçeri tiplerini gösteren mezartaşlarından pek güzellerine bu mezarlıkta rastlarız (Resim: 4 - 5). İstanbul mezarlıklarında yeniçeri tiplerini gösteren mezarlar hemen hemen kalmamıştır. Tarihimizi baştan başa doldurmuş olan yeniçerilerin, mezartaşlarının ortadan kalkması san'at tarihimiz için bir eksikliklerdir. Bunun için yeniçeri mezartaşlarını korumak ve bu gibi mezartaşlarımızı müzelerimize getirmek en gerekli bir işimiz olmalıdır. Resimde görülen iki orijinal ve çok değerli yeniçeri mezartaşını İstanbul yolu mezarlıklarından Edirne müzesine kaldırtmıştım. Bu taşlar bugün Edirne müzesinde bulunmaktadır. Resimde görülen mezar taşlarından biri yeniçeri Ahmet Beşenindir. Başındaki üsküf [1] çiçeklerle süslü ve işlemelidir. Mezar kitabesi güzel bir talik yazı ile yazılmıştır. Bu mezar taşındaki işlere göre Ahmet Beşenin halivakti yerinde ve genç yaşında ölmüş bir adam olduğu anlaşılıyor. Üzerindeki kitabe şöyledir:

Resim: 6 - Gazi Mihal Bey Camii (Edirne'de Tuncanın sağ kıyısında)

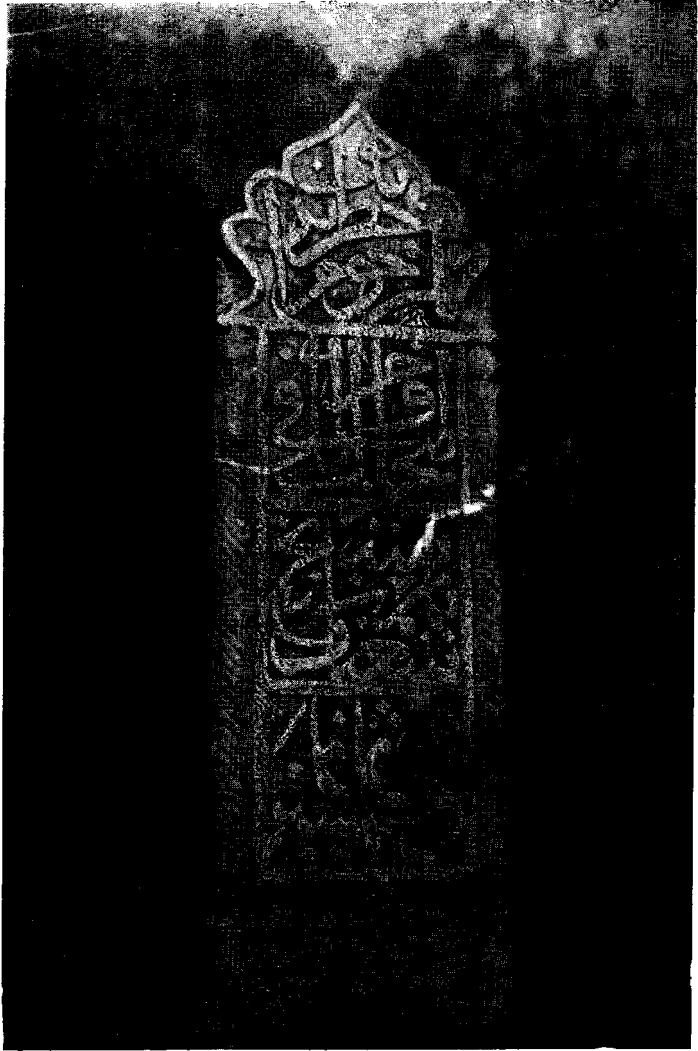
[1] Üsküf Murat Hüdavendigârın icadı olan bir serpuştur. Serez veya Avolonya kalelerinin elde edilmesinden sonra tesadüf eseri olarak bulunmuştur. Avolonyayı fetheden Lala Salım Paşa pekçok algılar elde etmişti. Sipahilerinin biri eline bir altıntas geçirmişti. Halktan saklamak için başına giyip üzerine bir destar sardı. Sultan Murat bunu gördü. İş anlayanca tası sipahiye verdi. Ve Üsküf adile tanılan ikülâhı icat eyledi ki üzeri yaldızlanırdı. Bir buçuk endazedden uzun olup yarısı arkaya sarkardı.

Bu börtler beyaz çuhadan ve keçeden yapılır alt tarafı şerit şeklinde sırma ile işlenir ve ön tarafa sarı tenekeden kaşıklık ilâve olunurdu. Kaşık yoldaşlığının yeniçerilerce büyük bir önemi olduğu için bu kaşıklığa birer kaşık sokarlardı. Üsküf daha ziyade subaylara mahsustu,

Ruhu için el fatiha

Kıldı bu vahşetserayı dehriden azmi baka
 Ola menzilgâhı yarab vadii gülşenseray
 Halik olmaz mevt ile mü'min dedi kavli resul
 Heb güzâr eyler bu menzilgâhtan şahu gedây
 Bir dakika saat aram etmeyüb o pak; zat
 İrcii emrile çekti bu cihandan desti pây
 Eyledi çun babı firdevse hırâm ol nevcivan
 Hasretinden valideynin kametini kıldı pay
 Dedi taib fevtinin menkutıla tarihini
 Saatrı Ahmed Beşeye gülşeni adn oldu cay

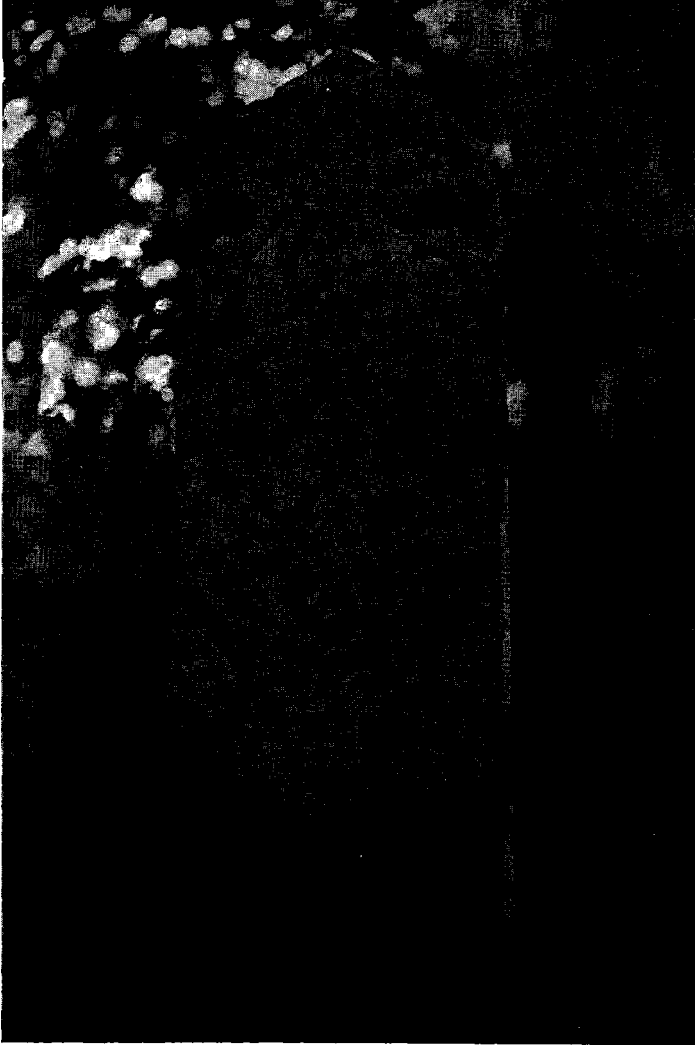
1145

Resim: 7 — Gazi Mihal Beyin oğlu Hızır Beyin mazarı (Edirne)

Fotoğrafta görülen ikinci mezar taşı da bir yeniçeri çocuğunun taşıdır ki style yönünden ötekenden ayrıdır.

Üzerinde merhum Mehmet İbni İbrahim ruhu için el fatiha 1092. Yazısı ve ortasında bir kemere geçirilmiş hançer resmi vardır üsküfö daha az işlemedir. Üzerindeki ufki ve biribirine muvazi su yolları vardır. Bu her iki mezar taşı mermerden yapılmıştır.

Resim: 8 — Veli Beyin hatununun mezar taşı (Edirne Gazi Mihal camiinde)

İstanbul yolu mezarlığında bir yeniçeri mezar taşı daha vardır ki bu Şehzade Ahmet Ağanın oğlu Mehmet adındaki genç yeniçerininidir. Yeniçeri Mehmet, mezar kitabesine göre 1175 tarihinde ölmüştür. Bu taş üzerinde 5 inci fotoğrafta görülen süs ve sanat eserleri yoktur.

4 — İstanbul yolu mezarlığının sol iç taraflarında gördüğüm yanyana iki kavuklu mezartaşı tip yönünden bir ayrılık gösterir. Bu mezartaşları mantar başlıklı birer yuvak = üstüvane üzerindedir. Bu nevi mezartaşları 17 inci asırda genç yaşında ölen bey çocukları için kabul edilmiş bir mezar stylidir. Bu iki mezartaşından biri Mahmut Bey oğlu Mehmet Beyindir ki üzerinde 1017

Resim: 9 — Bir Haseki sancaktar mezartaşı
(Edirne'de Gazi Mihaî Camii avlusunda)

tarihi vardır. Ve adının altında bir kemere geçirilmiş bir hançer resmi görülmektedir öteki mezartaşı da Ali oğlu Abdülâzizindir ki üzerinde 1028 tarihi okunmaktadır. Bu mezar başlığının genel görünüşünün biçimi dilimli bir kavuğu andırmaktadır..

5 — Bu mezarlığın sol iç taraflarında din adamlarından birinin mezar

taşında görülen özellikler dikkat gözünüzü çekebilecek bir haldedir. Bu mezar kitabesinde isim yeri kırık olduğu için mezarda kimin yattığı anlaşılıyor. Yalnız babasının Ahmet Ağa olduğu ve 1221 tarihinde öldüğü okunabiliyor. Mezar taşında fatihanın her iki yanında yuvarlakları yukarıya doğru uzanmış iki çengel görünmekte ve bunun altında da:

Ey felek kaddin bükülsün neyledin ah sen beni

Mısır okunmaktadır. Bu mezar taşının tarikat ve işaretlerinin özelliği yönünden değeri büyüktür.

İstanbul mezarlıklarında önemli olarak birkaç mezar daha vardır. Bunları da birer birer yazalım.

Resim : 10 — 1— Edirne Uzun Kaldırım mezarlığında Tevkii Mustafa Paşanın mezarı
2 — Lâhit şeklinde mezar

6 — Edirne kadısı Kalyonizade Mehmet Emin Efendinin oğlu Müderrisinden Seyit Ahmet Daî Efendi.

7 — Edirne cebeci başısı mirî Ahmet kethüda. Ölüm tarihi 1176 yolun sağ tarafındadır.

8 — Silistire muharebelerinde yararlık gösterdiği için gazilik adını kazanan Ayşe hanımın mezarı da yazılmıya değer, mezar taşında şu yazılar vardır:

Esbak Silistire Valisi yeğen elhaç Ahmet Bey kethüdası Hacı Emin ağa kerimesi merhum Şerife Ayşe Gaziye Hanım: ölümü 1252.

9 — Yolun sol iç yakasında Kadı Şerif Efendinin kızı Şahide Hanımın mezarı görülür ki Vezir Çeşmesi yakınındadır üzerindeki kitabeden bu kızın genç yaşında taun illetinden öldüğü anlaşılmaktadır. Hemşiresi Adile kardeşi İbrahim Etem Hilmi de aynı tarihte (1254) te ve taundan ölmüşlerdir.

Bu hal bize gösteriyor ki İstanbul ve Trakya çevresinde yaman bir taun illeti (1254 H. 1838 M.) de ortalığı kasıp kavuruyordu.

Bu yol üzerinde sanduka biçiminde ve çok güzel işlenmiş iki kız mezarı daha vardır. Bunlardan biri Murat ağa kızı Ayşe Hanımın mezarıdır ki üzerinde 979 tarihi okunmaktadır. Ötekisi ise Ankara mirlivası Mehmet Beyin kızı Fatma Hanımın mezarıdır üzerinde 981 tarihi okunmaktadır. Bu mezar

Resim: 11— Edirne Müzesinde mihraplı ve ortası taşlı bir mazartaşı

Mimar Sinanın yapıdır. Mezarın yanındaki açık namazgâhta gene bu büyük Mimarın eseridir. Çünkü yapılış ve mimarî durumu Selimiyedeki mimarî style uygundur.

Bu lâhidin üzerindeki yazı şöyledir:

(Elmerhume ve mağfur (h siliktir)

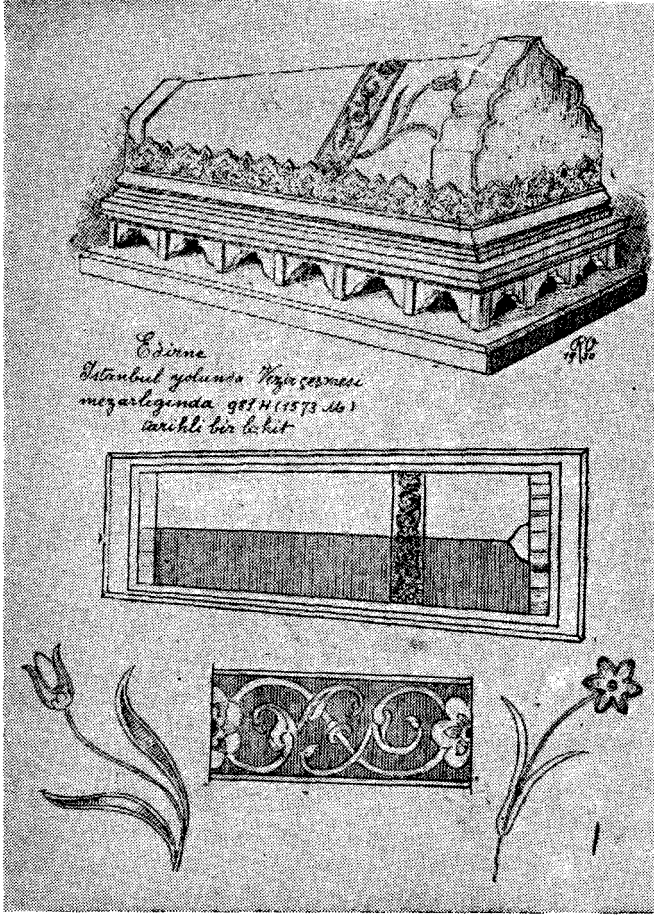
Fatma binti Mehmed Bey mirlivai

Ankara ibni Sinan Ağa ser

Mimararı hassa sene 981) (1 inci ve 12 inci resimlere bakınız)

Dr. Rifat Osman merhum bunun için şöyle der: [1].

(Bu kitabede Sinan Ağa) kelimesi aşikâr ve yeknazarda okunması mümkün olmıyan bir şekil ve vaziyettedir. Levhanın bu kısmında bir silinti ve bozuk-

Resim : 12 — Mimar Sinan'ın torunu Fatma Hanımın mezarı ve üzerindeki süsler

luk olmayıp bu gibi yazıları okumakta tecrübe ve vukufu olan birkaç zat dahi yazıyı mahallinde tetkikle arzettiğimiz veçhile okumuşlardır).

[1] Tosyavîzade (Dr. Rifat Osman) merhumun bu mezar hakkında (Mimarî Tarihi-mizle alakadar bir lâhit) diye İstanbul Belediye Dergisine ek olarak yazdığı bir risale vardır. Dr. Rifat Osman vasiyeti üzerine bu kızın mezarı yanına gömülmüştür. Mezarının yapılması Edirneliler için bir borçtur. Babası Tosyevîzade Osman Efendi Oğlu Mehmet Rifat Efendi (Vefat tarihi. 1285 H) ve büyük annesi Fatma H. İstanbulda Edirnekapı mezarlığında metfunlardı. Mezar taşları mahkûkât müzesindedir.

Yazı yukarda örneği yazdığımız gibidir. Bu lâhidin tetkiki Architecte tarihi için önemli olacaktır.

SARICA PAŞA MEZARLIĞI

Sarıca Paşa Edirne Erkek Lisesinin biraz yukarsında harabe yüz tutmuş bir camidir. Bu caminin avlusunda değeri çok birkaç mezar vardır [1].

1 — Reisül meşayih vel hattatin hafız Ahmet Zihni Efendi İsakcalı ölümü 1285.

2 — Sabık yeniçeri ağası Edirneli Turnacıbaşı Ahmet Ağa toprağa gömülü olduğu için tarihi okunamamıştır.

Resim: 13 — Edirne Müzesinde İngiliz elçisi William Honey'in lâhdi

3 — Budim valisi (Bodin) İbrahim Paşa kesik başına ait mezar taşı. Bu taş topraklara gömülü bir halde bulunuyordu: İbrahim Paşa Macaristan'daki son Osmanlı valisidir. Mezar kitabesi aynen şöyledir:

Valî Budimken İbrahim Paşa kal'anın
Vermedi bir taş etti düşmanı cenk ile mat
Dediler ana melek reşketti cengine felek
Bulmadı desti kazadan akıbet bir dem necat
Hak taâla rahmetin efsun edip magfurede
Kıldı bin doksan yedi salinde ol gazi vefat
1097

İbrahim Paşayı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa yoğaltmıştır. (İdam ettirmiştir). İbrahim Paşa Viyannın zabtı için kurulan mecliste Kara Mustafa Pa-

[1] Fatih Sultan Mehmet II Vezirlerindendir. Sarıca Paşa;

şaya tek başına karşı gelmiştir. Tarihçi Raşide göre buna kızan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ordu Viyana kapıları önünde bozulup Yanık kalesine ricat ettiği zaman İbrahim Paşayı yanına çağırıp azarlamış ve (sen ordunun kaçmasına sebep oldun hakkından gelinmek iktıza eyledi) diyerek çavuş başıya hapis ve idamı için emir vermiştir. İbrahim Paşa başı cellât elinde ve satır altında iken bile Mustafa Paşanın büyüklüğünü ve devletin selâmeti için kendisine kırılmamasını söylemek faziletinde bulunmuştur.. Şu hale nazaran İbrahim Paşa 1097 tarihinde değil 1095 tarihinde öldürülmüştür. Kafası sonradan Edirneye getirilip Sarıca Paşa Camii avlusuna gömülmüştür. Mezartaşı sadedir. Mezar kitabesinin acemi bir şair tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Şimdiye kadar İbrahim Paşanın mezar taşının varlığı bilinmiyordu. Badî Ahmet Efendi ile Rifat Osman da bu hususta bir şey yazmamışlardır. Ne garip bir tecellidir ki İbrahim Paşa ile Merzifonlu Mustafa Paşanın mezar taşları bugün yan yana bulunmaktadır [1]. (Resim: 20)

4 — Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa: 17 inci asrın en büyük vezirlerinden olup Viyanayı muhasara etmiş olmakla tanınmıştır. Paşanın kesik başının mezar taşı Sarıca Paşa Camii avlusundadır. Viyana askerî müzesinde Kara Mustafa Paşanın olduğu söylenen kafa taşının bir masal olduğu bu suretle ortaya çıkmış oluyor. Kara Mustafa Paşa Viyana (bozgunluğundan sonra Avcı Mehmet IV tarafından Belgrada gönderilen Edirneli Gazzaz Ahemet ağa marifetile (6 Muharrem 1095 - 25 kânunuevel çarşamba 1683) tarihinde yogatıldı. [2]. Paşanın başı konağının dairesi İmamı Arap Hidayet Hoca vasıtasile Sarıca Paşa Camii avlusuna gömülmüştür. Paşanın mezartaşı küçük ve adi bir taştır. Kitabe acemi bir nâzım tarafından çabucak ve ne olursa olsun bir hâtıra kalmak üzere yazılmış benziyor. Taş üzerindeki kitabe şöyledir:

Seri serdarı ekrem sadrazam Mustafa Paşa
Edüp rihlet civarı evliyada eyledi me'va
Kusuru yogiken sa'yi gazada min veçhi nev'an
Şehidü hem said oldu ola firdevsi ebed sükna
Sene 1095 (Resim 2 ye bakınız)

[1] İbrahim Paşanın mezartaşını ben buluncıya kadar toprağın içinde gömülü kalmıştır).

[2] Gazzaz Ahmet, Paşanın hayli lütfunu görmüş bir adamdır, paşayı idam ederken (hep cezayı amelindir sakın kimseye bahane bulma diye paşanın son nefesinde kalbini kırmıştır. Fakat Gazzaz Ahmet Ağa da bu nankörlüğün cezasını bulmuş pek az bir zaman sonra çıldırarak ölmüştür. Silâhtar tarihinde paşanın öldürülmesi hakkında şu malûmat vardır.

Vezir Âzam Kara Mustafa Paşanın düşmanları Darusseade ağası Yusuf Ağa ile Büyük İmrahor Boşnak Sarı Süleyman Ağa idi. Paşanın öldürülmesi için Avcı Mehmet IV ü kandıran Yusuf Ağadır. Silâhtar tarihini yazan Fındıklılı Mehmet Ağa bunun için "Mehini devlet kara yüzlü kanlı arap" der. Paşanın öldürülmesi için Belgrat kapıcılar kethudası Gazzaz oğlu Ahmet Ağa ile Çavuşbaşı Kadıköylü Mehmet Ağa gönderildiler. Paşa Belgratta mührü humayunu gelenlere teslim ettikten sonra bize ölüm var mı? dedikte: Olmak gerek Allâh imandan ayırmasın dediler. Ol dahi rıza Allâhın deyip seccade kodurdu. Anlar da dışarı çıktılar Öğle namazın kılıp kenduye asla infial gelmedi. Ve dua edip el yüze çaldıktan sonra iç oğlanına: Artık siz varın gidin beni duadan unut-

Paşanın mezar taşının karşısında ayrıca bir ayak taşı yoktur.

III — Sezai dergâhındaki mezarlar:

Bu mezarlık Süleymaniye küçük pazarındadır.

Bu dergâhta önemli olarak Edirne'de valilik yapmış olan Antepli Kadri Paşanın mezarı vardır. Burada bir de gülşeni tarikatının piri sanisi Şeyh Hasan Sezai Efendi gömülüdür. Yattığı türbenin kapısı üzerinde şu beyit vardır:

Aya şahı resul rahmet Sezai derdi mendindir
Kapun bekler kadimi hizmetinde piri perverdir.

ve dergâhın kapısı üzerinde de şu kıt'a vardır.

Menbar feyzi hidayettir makamı Gülşeni
Cayı emni abad imiş darüsselâmı Gülşeni
Suret erbabı Sezai anlamaz nutketsede
Manevi ilhâm imiş çünkü kelâmı Gülşeni

ve dış duvar üzerinde de arapça şu ibare vardır:

هذا مقام قطب العارفين وذخر الواصلين
الشيخ حسن سزائی قدس سره العالی
العارف الكامل المرشد فی طریقہ الابرہیم الکلتنی
وبی تربیہ المتبرکة صاحب الاثار احمد افندی
غفر له سید عبدالله

۱۱۵۳

Bu tarikatın piri Şeyh İbrahim Gülşenidir ki 1100 tarihinde Edirne'de ölmüştür. [1].

1 — Kadri Paşa; Kadri Paşa Cenanzade ailesinden olup Kıbrıs mutasarrıfı İshak Paşanın oğludur. [2] Paşanın kabri lâhid şeklindedir. Mezar kitabesinin altında bir arma vardır. Mezar kitabesi aynen şöyledir.

mayın dedi ve kendu elile kürkün ve sarığın çıkarıp gelsinler ve şu kalıçeyi kaldırım cesedim toprağa abdar olsun dedi kaldırdılar ve cellâtlar dahi girip iplerin hazırladıkta kendu ellerile sakalın kaldırıp bir hoş usul ile takın deyup kazaya rıza verdi. Anlar da takı iki defa çekip teslimi ruh eyledi badehu esvabın soyup aşağı saray avlusunda bir köhne çadıra indirip gasl ve tekfin ve namazın kıldılar. Ve yine ol çadıra götürüp tabut içinde cellât başın yüzüp cenazesin saray karşısında cami şerif avlusunda defneylediler. (Cilt 2. S. 119 - 124) Kara Mustafa Paşanın katlinden sonra veziriazamlık Kara İbrahim Paşaya Engrüs Serdarlığı da Bekri Mustafa Paşaya verilmisti. Kara Mustafa Paşanın Oğlu Ali Beyki sonraları Maktulzade Ali Paşa diye nam almıştır.

[1] Edirne'de bu gibi tarikat adamları hep kendi dergâhlarında gömülmüşlerdir. Meselâ 1145 tarihinde ölen mevlevi Enis Dede de Edirne mevlevihanesinde mefundur.

[2] Kadri Paşa 1248 tarihinde Antepte doğmuş 1301 tarihinde Edirne'de Vali iken vefat etmiştir. Kendisi bir aralık 1297 - 1879 - 80 tarihinde Başvekil olmuştur. Abdülhamit tarafından Edirneye vali olarak nefyedilmiştir. Paşanın Edirne'de birçok eserleri vardır. Hâlâ bugün saray içinde bulunan küçük sayfiye de Kadri Paşanın eseridir. Paşa hakkında yazmakta olduğum Antep tarihinde tafsilât bulunacaktır.

Hüvelbaki

Padıŝahı cem'haŝem Sultan Hamid
 Adilü, alî himem darayı din
 Bir veziri kâmilî manendikenz
 Bu hetiri hâke olmuŝdur defin
 Ol veziri kâmil u asaf nihad
 Sadrı ihraz eylemiŝdi piŝi ezin
 Bade ezan vali olub bu kiŝvere
 Adlü dadeyley iken aynel yakin
 Geldi divanı kazadan nagihan
 İrci menŝuru bâ ruhülemin
 Daveti hakka icabet eyledi
 Oldu mihmanı sarayı kanitin
 Nukrei tarihidir tamulayar
 Kadri Paşa oldu cenette mekin
 Sene 1301

KASIM PAşA CAMİİ MEZARLIĞI

IV — Edirne'de Tuncanın sol kıyısında Fatih Mehmet vezirlerinden Kasım Paşanın yaptırmış olduğu bir cami ve bu camiın avlusunda birçok kabirler vardır. Bu mezarların birçoğu topraklara gömülmüŝ bir haldedirler. Kasım Paşa camii bugün Edirnenin hemen hemen kenarında kalmıştır [1]. Bu camiın kapısındaki kitabe aynen şöyledir:

من يعمر مساجد الله منها بنى بناءً منيفاً وجامعاً لطيفاً ومجمعاً شريفاً قاسم باشا وقفه الله لما يشاء
 في تاريخ سنة ثلاث وثمانين وثمانمائة.

Buradaki mezarları bir bir yazalım:

1 — Kasım Paşanın mezarı: Bu mezarın taşı güzel bir sülüs yazı ile yazılmıştır. Üzerinde arapça şu yazılar vardır:

الله تعالى

من دار الفناء الى دار البقاء
 عبدالله قاسم بن غريب تار
 يخ سنة ثلاث وثمانين وثمانمائة

Bu taş kırılmıŝ olup sonradan onarılmıŝtır. Taşın iki tarafı süslüdür ve kitabe kabartma şeklindedir

2 — Kasım Paşanın karısının mezarı: Üzerinde şu yazılar vardır:

مبارك باد
 سعادت باد
 انتقل المرحوم المغفور السعيد الشهيد (هـ) المحتاج الى رحمة الله تعالى نسا قاسم باشا بنت محمد
 چلي محمود چلي الواقع في شوال المكرم سنة ستين وثمانمائة
 تاريخ ٩٦٠

[1] Sahaüfûlahbarda müŝarileyhin İŝhak Paşanın yerine veziriâzam olup âlim fazıl ve ilmenleri sever (sahibülhayrat velhasenat) bir vezir olduğu yazılıdır. 883 tarihinde vefat etmiştir. (Hadikatülvüzerâ Cilt 3. S. 444) Açık Paşa zade tarihinde Kasım Paşa için şu yazılar vardır: Tuli Mezak Oğlu Kasım Paşa Edirne'de bir safihane yaptı S. 191.

Bundan anlıyoruz ki Kasım Paşanın zevcesi 860 tarihinde vefat etmiştir.

3 — İsmi bulunmıyan bir mezar taşı: Güzel bir sülüs yazile yazılmış mezar taşının üzerinde (İsmetüdünya) kelimeleri olduğuna göre mezar sahibesinin hatırlı bir kadın olduğu anlaşılıyor. Üzerindeki kitabe şöyledir:

Resim : 14 — Edirne'de Kasım Paşa mezarlığında bir kadın mezar taşı

طرا صفوة النسوان دولة العقبى
عصمة الدنيا في مثلها وليس خافتها
ترنجى رحمة ربى ارحمه من والديها

Bu kitabe kabartma bir şekilde yazılmıştır. Taşın her iki yanında burmalı sütun şekli vardır. Üzeri çiçeklerle süslüdür. (Resim: 14)

4 — Kadın mezarı: Bu avludaki öteki mezarlara göre basit bir mezardır. Üzerinde Türkçe şu mısralar okunmaktadır:

İlâhi menzilin cennet eyle
 Ana lütfü keremdir rahmet eyle
 Cemalîne müşerref edip anı
 Ana hak erenleri hem sohbet eyle
 (Bir fâtiha ihsan edib
 (Kasei kabrin nur eyle

Son iki mısra bir satıra sıkıştırılmıştır. Style itibarile bu da IX uncu H. yüz yılında yapılmış mezar taşlarına benzemektedir.

5 — Kadın mezarı: Basit bir mezardır 886 senesinde ölen Abdullah kızı Nigâr Hatuna aittir. Üzerinde kitabe aynen şöyledir.

السعيدة الشهيدہ
 نكار خاتون بنت
 عبد الله في نصف
 ذى الحجه سنة ستة وثمانين وثمانائة

6 — Haseki ['] Sancaktar mezartaşı: Bu mezartaşı bir ince sütun üzerine oturtulmuş dilim şeklinde bir kavuktan ibarettir. Daha doğrusu (8-9 H. 14-15 M.) asırda Türk ordularında sancak taşıyanların kavukları bu şekilde idi. Bu mezartaşı san'at yönünden de çok güzeldir. Üzerindeki yazıdan mezar sahibinin İskender isminde bir adam olduğu anlaşılıyor. Belki de bu sancaktar Veziriazam Kasım Paşanın sancaktarı idi çünkü büyük kumandanların yanında her zaman bir sancaktar bulunurdu nitekim böyle bir mezarın eşine Gazi Mihal camiindeki mezarlıklarda rastlıyacağız. Bu mezarın üzerinde şu yazı okunmaktadır:

المرحوم اسکندر چاوش تاریخ ۹۹۲
 (Resim 3 e bakınız)

GAZİ MİHAL CAMİİ MEZARLIĞI

Gazi Mihal camii Edirne'de Tuncanın sağ kıyısındadır (Resim: 6). Bu camiin üzerinde şu kitabe vardır:

انشاء هذا المكان المبارك الامر الكبير عز نصره ميخال ابن عزيرز تكملت في ايام سلطان
 مراد بن محمد بن بابزید خان ۸۲۵

Bu kitabeden anlaşıldığına göre bu cami (825 H. 1421 M.) yılında ve

['] Vaktile bostancı ocağı subaylarile mübaşirlere, erkek ve kadından saray özel hizmetlerinde bulunanlara söylenirdi. Yeniçeri teşkilâtında 14, 49, 66, 67 inci cemaatin müsterek adları. Bunların efradına (Ağa) derlerdi.

Büyük, küçük haseki diye de Yeniçeri Orta Âmirlerine derlerdi. Bunlar Yeniçeri ağasının vekili gibidirler. Bunlar kumandanlık ile hududa ve vilâyetlerde Yeniçeri ocağı ile ilgili bir iş çıktığı zaman tahkikat için gönderilirdi.

Murat II nin ilk saltanat yıllarında yapılmıştır. Burası bir zaviye olup sonradan camiye çevrildiği Enisülmisafirinde yazılıdır.

GAZİ MİHAL CAMİİ AVLUSUNDAKİ MEZARLAR

Edirnenin en iyi korunmuş mezarlarından. Burada bulunan bellibaşlı önemli mezarlar şunlardır:

1 — Emiri Kebir Mihi bin Aziz üzerindeki mezartaşının bir yüzünde arapça şu yazılar vardır:

انتقل من دار الغرور
الى دار السرور الامير
الكبير ميخال بن عزيز

Öteki yüzünde de 809 tarihinde vefat ettiği yazılıdır. [1]

2 — Hızır Beyin mezarı: Hızır Bey Mihi Beyin oğludur. Üzerindeki kitabe şöyledir:

انتقل من دار الفناء الى دار البقاء المرحوم
خضر بك ابن ميخال بك في اواخر شعبان تاريخ
سنه سته وخمسين وثمانمائه.

Bu kitabeden anlaşıldığına göre Hızır Bey (856 H. - 1452 M.) tarihinde ölmüştür. Bundan da anlaşıldığına göre Gazi Mihi camiini babasının adına yaptıran Hızır Beydir (*Resim: 7*).

3 — Bali Bey: Bali Bey Hızır Beyin oğludur. Mezar kitabesinde şu yazılar vardır:

سعيد شهيد المحتاج الى رحمة الله تعالى بالى بك بن خضر بك بن ميخال بك تاريخ احدى
وثمانين وثمانمائه.

Bu yazıdan anlaşıldığına göre Bali Bey (881 H. - 1476 M.) yılında ölmüştür.

4 — Gazi Mihi oğlu Yahşi Beyin kızının mezarı: Üzerinde 847 tarihinde öldüğü yazılıdır.

5 — Aziz bin Mihi Bey: Mezar taşının üzerinde 876 tarihinde öldüğü yazılıdır.

6 — Yusuf bin Mihi Bey: Mezartaşının üzerinde 876 tarihinde öldüğü yazılıdır. Mezartaşı Selçuk tarzından kalma bir üslûpla işlenmiştir. Üzerindeki

[1] Gazi müşarileyh ahfadından Esbak İzmit mütesarrıfı Mehmet Nüzhet Paşanın (Ahvali Gazi Mihi) isminde bir eseri vardır.

Memlekete ilk akıncı sınıfını sokan bu ailedir. Akıncılar 250 yıl kadar tarihimizde rol oynamış bir sınıf askerdir. Sonra bunlar (Dal Kılıç) ve (Serden Geçti) diye ikiye ayrılmışlardır.

Mihaloğlu Mehmet Bey en meşhur akıncı kamutanlarımızdan olup Düzme Mustafanın veziri olan Kadı Taceddin tarafından öldürüldü. Sonra Taceddin de bir kümeşte yakalanarak Mihalzadeler tarafından parçalandı.

yazı güzel bir hat ile yazılmıştır. Mezar taşı mihrap şeklinde oyulmuştur. Çevresi burmalı bir taş şeklindedir. Yazı ile burma sütun arasında hendesî süsler vardır. Mezar taşında iki tane büyük çiçek ve onların altında iki karanfil çiçeği vardır. En üstte güzel kabartmalarla süslü olup dört tane daire şeklinde oymaları vardır. Bu mezar taşı başlıbaşına bir san'at eserdir (*Resim: 15*).

Resim: 15 — Edirne'de Gazi Mihal Beyin oğlu Yusuf Beyin mezar taşı
(Gazi Mihal Camii avlusunda)

7 — Lûtfu Hütun bint İshak: Üzerinde 870 tarihinde öldüğü yazılıdır. Bu kadın mezarının arkasındaki süsler çok güzel bir san'at eseridir (*Resim: 8*).

8 — Hatun Veli Bey: Bu kadının mezar taşı üzerinde 885 tarihinde öldüğü yazılıdır. Bu mezar taşının arkasındaki süsler güzeldir.

9 — Mehmet Bey: Üzerinde şu yazı okunmaktadır.

Hamili livayı Mihal Mehmet Aziz

حامل لوائى ميخال محمد عزيز

ve ismin altında da şu hadis vardır:

المؤمنون لا يموتون

Bu mezartaşında tarih yoktur. Üzerindeki kavuk 14 üncü ve 15 inci asırlarda sancaktarların giydikleri haseki kavuğunun güzel bir örneğidir, bunun gibi bir sancaktır. Tipine Kasım Paşa camiindeki mezarlıklarda rastlamıştık. (*Resim: 9*).

10 — Serdengeçti tabak elhaç Mustafa: Üzerinde 1223 tarihi okunmaktadır. kavuğu serdengeçti kavuğudur. Bu mezarlıkta bundan başka birkaç mezar daha vardır ki onları da yazalım:

11 — Abdülaziz bin Osman: Üzerinde 1028 tarihi okunmaktadır.

12 — Mehmet ibni Yusuf Han: Üzerinde 874 tarihi okunmaktadır. Yusuf Han incelemeğe değer bir şahsiyettir. Şimdilik bunun kim olduğunu bilmiyoruz?

Bu adam belki de Fatih devrinde Edirneye gelmiş bir Hint veya Türkistan prenslerindedir.

13 — Hasan bin Abdullah: Üzerinde 866 tarihi okunmaktadır.

14 — Haffaf Beyazıt Aka ibni Adem: Üzerinde 867 tarihi okunmaktadır. Bu mezar taşındaki aka kelimesi dikkat gözünü çekmeğe değer bundan anlaşılıyor yorki (9 uncu H. 15 inci M.) asırda ağa kelimesi aka şeklinde söyleniyordu. [1].

UZUN KALDIRIM MEZARLIĞI

Bu mezarlıkta da eski ve tarihî kabirler vardır. Bu büyük mezarlığı tamamiyle taramağa vakit bulamadım. Ama burada rasladığım birkaç önemli, mezarı da yazmaktan geçmiyeceğim.

1 — Bektaşî Mustafa Babanın mezarı: Bu mezar dört köşeli bir mezartaşı olup üzerinde şu yazı vardır (*Resim: 16*):

ياهو
قطب دار النضر نادر العصر
طريقى بكتاشيدن جناب مصطفي بابا
روحنه الفاحمه

١٢٥٥ ١٥ ج ب

[1] Gazi Mihal'in Ali Bey isminde bir oğlu daha vardır. Bunun mezarına raslanmadı. Ali Bey adına yazılan (Tarihi Mihalzade Ali) isminde bir kitap Fatih Millet kitap-sarayında 1533 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

2 — Bu mezarlık ta tıpkı Mustafa Babanın mezarına benzer Ali Abadan Ahmet Babanın da mezarı vardır ki üzerinde 1284 tarihi vardır.

3 — Yolun sol yakasında da birkaç önemli mezar vardır. Bu mezarlardan

Resim : 16 — Edirne'de uzun Kaldırım mezarlığında Bektaşî Mustafa Babanın mezarı

birisi 1072 tarihinde ölen tevki'i Mustafa Paşanın mezarıdır. Üzerinde şu beyitler vardır:

Hizmeti tevki'ile Mustafa Paşa
 Bunca yıl sultanın oldu Mustakimi kâmilî
 Ahır esnai seferde kıldı ukbaya sefer
 Arsei uhriye kurdu barigâhı mahmili

Samini aşri muharremde o düsturu kerim
 Oldu tuğrayı ebedle darı adnin vasılı
 Dai'i methi dua edip dedi tarihini
 Ya ilâhi cenneti firdevs ola ol menzili
 Sene 1072

Bu Mustafa Paşanın mezartaşındaki kavuk 17 inci asırda vüzeranın kullandığı kavuklardandır. Mustafa Paşa Avcı Sultan Mehmet devri vezirlerindedir.

4 — Mustafa Paşanın yanında büyük lâhit şeklinde yapılmış üzerleri, yanları güzel bir sülüs yazı ile yazılmış birkaç mezar daha vardır. Birisinin üzerinde arapça şu yazılar okunmaktadır. (Resim 10 a bakınız.)

الدهر مضى والايام الدجي وانت حاصل بما تهوى
 انت عن الحق عاقل تعمل في الدنيا وعقله غرور

EDİRNE MÜZESİNDEKİ MEZARLAR

Edirne Müzesinde de tarih ve san'at yönünden çok güzel ve değerli mezartaşları vardır. Bu mezartaşlarına Selçuk tarzının son örnekleri gibi bakılabilir. Bunlardan birkaçını yazalım:

1 — Aşırı derecede güzel süslerle dolu bir mezartaşı. IX uncu asır Türk işçiliğinin bir şaheseridir.

2 — Kadın mezarı: Bu mezartaşı da artık derecede güzel bir san'at eseridir. Üzerindeki süsler çok güzel işlenmiştir. Mezar taşının ortasında: *بسم الله الرحمن الرحيم* i noksandır (Resim: 17). *انه من سليمان وانه* Tanrı sözü vardır ki

3 — Mihrap şeklinde yazılmış mezartaşı: Ortasında bir tas ve tasın üzerinde altı köşeli bir yıldız vardır. En üstte sülüs bir besmele ve oyma mihrabın iki yanında şu ayet vardır:

Sağ tarafta (*كل من عليها فان*) sol tarafta (*وبقي وجه ربك ذو الجلال والاكرام*) ve mihrabın içinde (*قال رسول الله صل الله عليه وسلم*) ibaresi ve onun altında da:

المؤمنون لا يموتون بل ينتقلون من دار الفناء الى دار البقاء
 الموت شراب وكل ناس شاربه والقبر باب وكل ناس داخله

Hadisi vardır.

4 — Üstüvane = yuvaklı ve mihrabı istilâktilit şeklinde oyulmuş bir mezartaşı: X uncu asrın san'at eserlerine benzemektedir. Başında tarikat ve şeyhlere mahsus işlemeli bir kavuk vardır. Mihrap gibi yerin iki yanında ve yuvarlaklar içinde altı köşeli birer yıldız vardır üzerinde şu yazılar okunmaktadır:

انتقل المرحوم المغفور السعيد الشهيد نوره قبره وجمل مشواه مصطفى بن قاسم مات

(Resim: 39) bu eser san'at bakımından güzeldir. Üzerinde tarihi yoktur. (Resim 19)

5 — Lâhit biçiminde mezar: Bu mezar, İngiliz sefiri (William Honey) [*] in

Resim : 17 — Edirne Müzesinde bir kadın mezar taşı

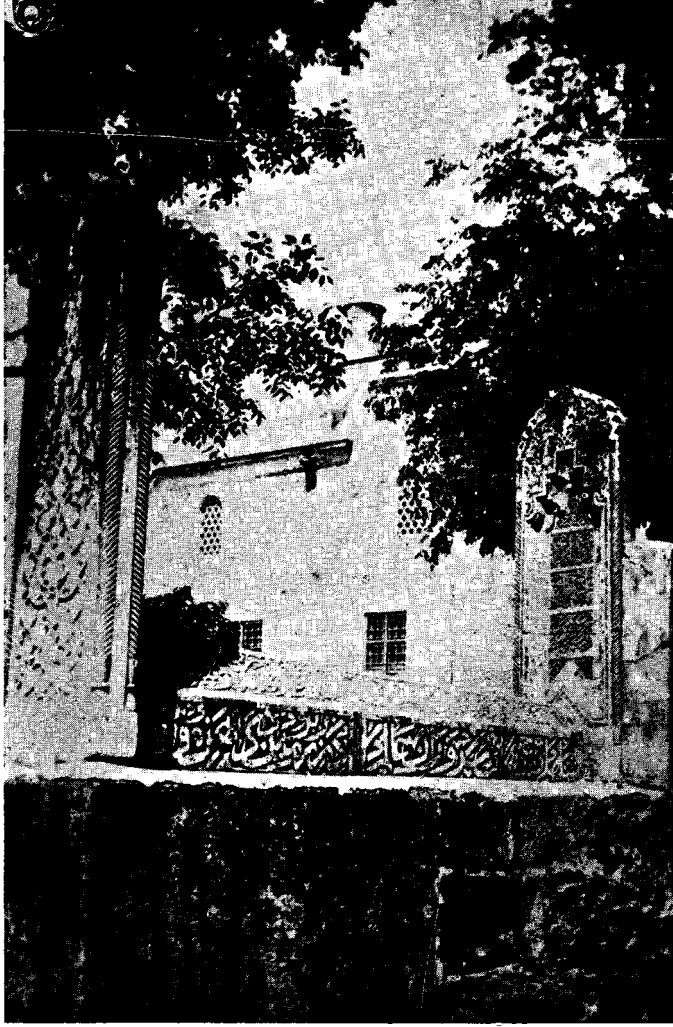
lâhididir. Üzerinde lâtince yazılmış yazılardan anlaşıldığına göre 1691 yılı Eylülünde Türklerle Avusturyalılar arasında barış yapmak üzere Edirneye gelmiş ve sırtından ölmüştür. Bu sandukanın bir yüzünde haçlarla sair süsler, öteki yüzünde de türkçe yazılar vardır. Ancak türkçe yazılar Edirnenin Yamanlılar tara-

[*] Honey ingilizce (Bal) demektir.

findan işgali sırasında silinmiştir. Burada ancak okunabilen tek bir kelime kalmıştır ki o da (sulh) kelimesidir [1] (Resim 13 e bakınız).

1 — Darülhadis Camii mezarlığı:

Bu camide tarihimizden yana en önemli mezar Karamanoğlu Mehmet

Resim: 18 — Edirne'de Darülhadis Camiinde Karamanoğlu Mehmet Beyin mezarı

Beyin mezarıdır (Resim: 18). Mehmet Bey Edirne valilerinin beşincisi olup o zaman eyalet merkezi olan Çermende 856 tarihinde ölmüş cesedi Edirneye getirilerek Darülhadis camii avlusuna gömülmüştür. Mehmet Bey Karaman Hüküm-

[1] Bu mezardaki yazıların okunmasını eski şark eserleri mütehassısı Prof. Dr. E. Ungere borçluyum.

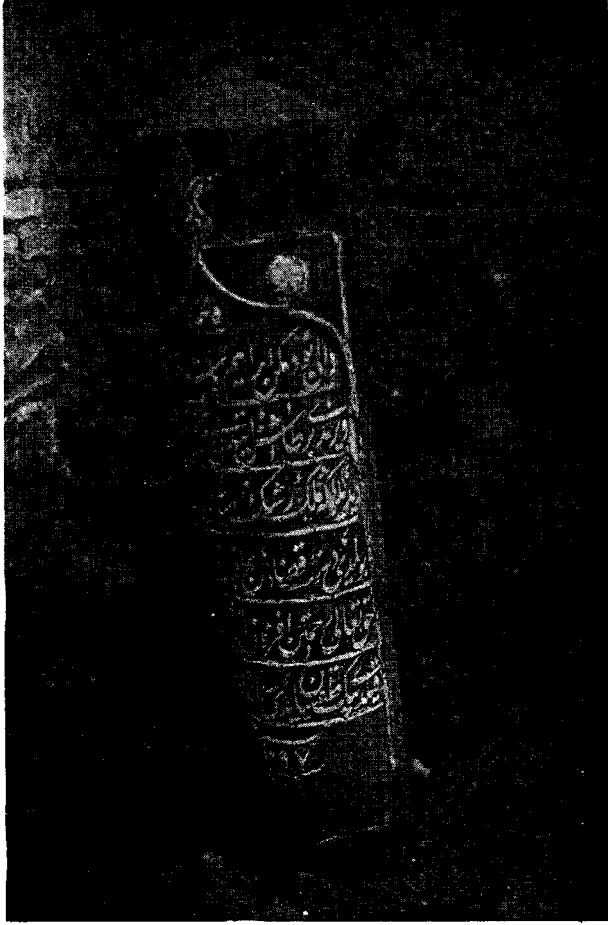
dar ailesindedir. Bu mezar Edirnenin en güzel kabirlerindedir. Bu mezartaşını 1321 - 1905 tarihinde Dr. Rifat Osman onartmıştır [1].

Edirne mezarlıklarında benim incelemeğe imkân bulabildiğim mezarlar bunlardır. Türkiyenin en büyük kültür ve san'at merkezlerinden biri olan Edirne'de daha tetkik edilecek yüzlerce mezar vardır. Bunlar üzerinde uğraşmak ve ata armağanı bu mezarları korumak ulusal işlerimizden ve ödevlerimizden biridir.

Resim : 19 — Edirne Müzesinde Kasımoğlu Mustafanın mezar taşı

[1] Bu mezarın fotoğrafını bana değerli genç âlimlerimizden dostum Dr. A. Süheyl Ünver vermek lütfünde bulunmuşlardır. Kendilerine teşekkürü bir borç bilirim. Dr. Rifat Osman bu fotoğrafı Dr. Süheyle 7 haziran 1930 tarihinde Edirnedan yollamış ve aziz Süheyl diye armağan etmiştir.

Resim : 20 — Bodin Valisi İbrahim Paşanın kesik başının mezar taşı [Edirne'de Sarıca Paşa Camii'nde]